ECLI:LV:AT:2021:0826.11110013718.5.L
Lieta Nr. 11110013718, SKK-75/2021
Krimināllietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
LĒMUMS
Rīgā 2021.gada 26.augustā

Tiesa šādā sastāvā: senatori Aivars Uminskis, Anita Poļakova, Inguna Radzeviča
izskatīja rakstveida procesā krimināllietu sakarā ar cietušā /pers. A/ kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas 2020.gada 21.aprīļa lēmumu.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Rēzeknes tiesas 2019.gada 11.novembra lēmumu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377.panta 10.punktu un 481.panta pirmās daļas 1.punktu izbeigts kriminālprocess /pers. B/, personas kods /personas kods/, apsūdzībā pēc Krimināllikuma 125.panta pirmās daļas.

[2] Ar Latgales apgabaltiesas 2020.gada 21.aprīļa lēmumu, iztiesājot lietu apelācijas kārtībā sakarā ar Balvu rajona prokuratūras prokurora Eduarda Logina apelācijas protestu un cietušā /pers. A/ apelācijas sūdzību, Rēzeknes tiesas 2019.gada 11.novembra lēmums atstāts negrozīts.

[3] Par Latgales apgabaltiesas 2020.gada 21.aprīļa lēmumu cietušais /pers. A/ iesniedzis kasācijas sūdzību, kurā lūdz apelācijas instances tiesas lēmumu atcelt un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Kasācijas sūdzība pamatota ar turpmāk norādītiem argumentiem.

[3.1] Pirmās instances tiesa, liedzot cietušajam tiesības pilnībā izteikt viedokli par noziedzīgo nodarījumu, pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 99.panta prasības. Tāpat, neievērojot Kriminālprocesa likuma 507.panta pirmajā daļā noteikto, cietušajam pēc tiesas debatēm liegta iespēja izteikt repliku par runu saturu.

[3.2] Apelācijas instances tiesa bez tiesiska pamata lietu izskatījusi rakstveida procesā, lai gan pierādījumu pārbaudes veikšanā bija nepieciešama cietušā piedalīšanās. Tādējādi tiesa pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 575.pantu un tas noveda pie lietas nepareizas iztiesāšanas.

[3.3] Neizvērtējot cietušā lūgumu nozīmēt papildu ekspertīzi, lai noteiktu apsūdzētā izdarīto sitienu skaitu un to izdarīšanas stiprumu, apelācijas instances tiesa pieļāvusi būtisku procesuālu pārkāpumu.

[3.4] Apelācijas instances tiesa, atzīstot, ka apsūdzētais atradās nepieciešamās aizstāvēšanās stāvoklī, nav noskaidrojusi Krimināllikuma 29.pantā paredzētos nosacījumus, kuriem iestājoties, aizstāvēšanās uzskatāma par tiesisku. Apdraudējumam jābūt kaitīgam un patiesi pastāvošam. Krimināltiesību doktrīnā noteikts, ka ar kaitīgu apdraudējumu saprot uzbrukumu personai, kura aizsargā savas vai citas personas likumīgās intereses, un šis uzbrukums izpaužas prettiesiskā darbībā, kas Krimināllikuma Sevišķajā daļā paredzēta kā krimināls odāma. Tiesai bija jākonstatē uzbrukuma patiesa pastāvēšana, noskaidrojot nepieciešamās aizstāvēšanās stāvokļa sākuma un beigu momentu.

[3.5] Apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi apelācijas sūdzībā norādītos argumentus par nepieciešamās aizstāvēšanas robežu pārkāpšanu. Nepieciešamo aizstāvēšanos drīkst īstenot noteiktās robežās, aizstāvoties, uzbrucējam radītajam kaitīgumam jābūt samērīgam ar apdraudējuma raksturu un kaitīgumu. Tiesai bija jāvērtē, vai smagu, dzīvībai bīstamu miesas bojājumu nodarīšana uzbrucējam bija nepieciešama, lai novērstu vai atvairītu uzbrukumu. Tādējādi apelācijas instances tiesa nepareizi piemērojusi Krimināllikuma Vispārīgās daļas pantu, kas uzskatāms par Krimināllikuma pārkāpumu Kriminālprocesa likuma 574.panta izpratnē.

[4] Senātā 2020.gada 9.jūnijā saņemts cietušā /pers. A/ lūgums kasācijas sūdzību izskatīt mutvārdu procesā.

[5] Senātā 2021.gada 4.augustā saņemts prokurores E. Krasovskas viedoklis par cietušā /pers. A/ kasācijas sūdzību, kurā prokurore norādīja, ka atbalsta cietušā kasācijas sūdzību, tā ir pamatota un apmierināma. Prokurore pievienojās cietušā kasācijas sūdzībā izteiktajam lūgumam atcelt Latgales apgabaltiesas 2020.gada 21.aprīļa lēmumu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Motīvu daļa

[6] Senāts atzīst, ka cietušā /pers. A/ lūgums par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā ir noraidāms.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 583.panta pirmo daļu, ierosinot kasācijas tiesvedību, tiesa nosaka lietas izskatīšanu rakstveida procesā vai izskatīšanu tiesas sēdē. No šā panta otrās daļas izriet, ka lietas izskatīšanu rakstveida procesā nosaka, ja iespējams pieņemt lēmumu pēc lietā esošajiem materiāliem. Ja nepieciešami papildu paskaidrojumi no personām, kurām ir tiesības piedalīties procesā, vai, pēc Augstākās tiesas ieskata, attiecīgajai lietai var būt īpaša nozīme likuma normu interpretēšanā, nosaka lietas izskatīšanu tiesas sēdē.

Senāts atzīst, ka lēmumu iespējams pieņemt pēc lietā esošajiem materiāliem, jo papildu paskaidrojumi no personām, kurām ir tiesības piedalīties procesā, nav nepieciešami, un konkrētajai lietai nav īpašas nozīmes likuma normu interpretēšanā.

[7] Senāts atzīst, ka Latgales apgabaltiesas 2020.gada 21.aprīļa lēmums atstājams negrozīts, bet cietušā kasācijas sūdzība noraidāma.

Iztiesājot lietu, apelācijas instances tiesa nav pieļāvusi Krimināllikuma pārkāpumus un tādus Kriminālprocesa likuma pārkāpumus, kas būtu par pamatu apelācijas instances tiesas nolēmuma atcelšanai vai grozīšanai.

[8] Krimināprocesa likuma 584.panta pirmā daļa noteic, ka tiesas nolēmumu tiesiskumu pārbaude notiek kasācijas sūdzībā vai protestā izteikto prasību apjomā un ietvaros.

Judikatūrā un tiesību doktrīnā par lietas izskatīšanas robežām kasācijas instances tiesā, ja ir iesniegta cietušā kasācijas sūdzība, bet nav iesniegts kasācijas protests, ir nostiprināta atziņa, ka kasācijas tiesvedības robežu noteikšanā un iespējamo lēmumu pieņemšanā ir jāievēro Krimināprocesa likuma 562.pantā noteiktie ierobežojumi un priekšnosacījumi (*Augstākās tiesas 2018.gada 21.jūnija lēmums lietā Nr. SKK-23/2018 (ECLI:LV:AT:2018:0621.15830722711.1.L); Strada-Rozenberga K., 06.06.2018. atzinums Nr. JF-A46.5-3:Nepublicēts materiāls*).

Atbilstoši Krimināprocesa likuma 562.panta ceturtajai daļai attaisnotās personas atzīšana par vainīgu un soda piemērošana tai pieļaujama tikai gadījumos, kad šā iemesla dēļ iesniegts prokurora protests vai cietušā sūdzība, kuru atbalsta prokurors. No Krimināprocesa likuma 36.panta pirmās daļas izriet, ka prokurors krimināprocesā realizē šajā likumā noteiktās funkcijas, tajā skaitā valsts apsūdzības uzturēšanas funkciju.

Tādējādi tikai prokuroram ir ekskluzīva funkcija valsts apsūdzības uzturēšanā, līdz ar to kasācijas instances tiesa ir tiesīga pārbaudīt tiesas nolēmumu par apsūdzētā attaisnošanu tiesiskumu un pasliktināt apsūdzētā stāvokli tikai tajā gadījumā, ja cietušā kasācijas sūdzību atbalsta prokurors.

Senāts konstatē, ka prokurore ir atbalstījusi cietušā kasācijas sūdzību atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu, ar kuru atstāts negrozīts Rēzeknes tiesas 2019.gada 11.novembra lēmums par krimināprocesa izbeigšanu /pers. B/ apsūdzībā pēc Krimināllikuma 125.panta pirmās daļas, tāpēc cietušā kasācijas sūdzība par nepamatotu apsūdzētā atrašanos nepieciešamās aizstāvēšanās stāvoklī ir izskatāma.

[8.1] Senāts norāda, ka nepieciešamās aizstāvēšanās stāvokļa esības noteikšanā un pareizai Krimināllikuma 29.panta piemērošanā ir vērtējami uzbrukuma un aizstāvēšanās tiesiskie nosacījumi.

Tiesu praksē tiek atzīts, ka persona atrodas nepieciešamās aizstāvēšanās stāvoklī, ja ievēroti nepieciešamās aizstāvēšanās tiesīguma nosacījumi. Atbilstoši šiem nosacījumiem uzbrukumam (apdraudējumam) ir jābūt: 1) prettiesiskam un kaitīgam; 2) īstenam; 3) patiesi pastāvošam, kas nozīmē, ka apdraudējums ir jau sācies vai pastāv reāli uzbrukuma draudi, un tas nav vēl pabeigts.

Savukārt uz aizstāvēšanos attiecas šādi to raksturojošie nosacījumi: 1) aizstāvēšanās mērķis ir likumā norādīto interešu un tiesību aizsardzība; 2) kaitējums nodarīts uzbrucējam; 3) netiek pārkāptas nepieciešamās aizstāvēšanās robežas (*Augstākās tiesas 2009./2010.gada tiesu prakses apkopojuma „Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām (Krimināllikuma 116.-118.pants)" kopsavilkuma 10.1. un 10.2.punkts, pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesuprakses-apkopojumi/kriminaltiesibas/; Augstākās tiesas 2017.gada tiesu prakses apkopojuma „Noziedzīgu nodarījumu par smagiem miesas bojājumiem kvalifikācijas jautājumi tiesu praksē (Krimināllikuma 125., 127.–129., 131., 132.pants) un to kopība ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem" secinājumu un rekomendāciju 9.punkts, pieejams:http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesuprakses-apkopojumi/kriminaltiesibas/*).

[8.2] Senāts atzīst, ka pirmās instances tiesa ir izvērtējusi apdraudējuma un aizstāvēšanās nosacījumus un pamatoti secinājusi, ka apsūdzētais /pers. B/ aizstāvējās pret cietušā /pers. A/ uzbrukumu un nav pārkāpis nepieciešamās aizstāvēšanās robežas. Apelācijas instances tiesa atstājusi pirmās instances tiesas lēmumu bez grozījumiem un, pamatojoties uz Krimināprocesa likuma 564.panta sesto daļu, pievienojusies pirmās instances tiesas lēmumā minētajām atziņām.

Pirmās instances tiesa, izvērtējot lietā esošos pierādījumus to kopsakarībā, atzinusi, ka cietušā uzbrukums bija prettiesisks un īstens, tas apdraudēja apsūdzētā /pers. B/ un liecinieces /pers. C/ veselību un izpaudās tādējādi, ka cietušais diennakts tumšajā laikā pēc apdzīšanas manevra ar savu automašīnu aizšķērsoja apsūdzētā vadītajai automašīnai ceļu, lai piespiestu apsūdzēto /pers. B/ strauji bremzēt un apturēt viņa vadīto transportlīdzekli, bet pēc tam devās apsūdzētā virzienā un, žestikulējot ar rokām, izteica apsūdzētajam pretenzijas par viņa braukšanas stilu un mēģināja iesist apsūdzētajam ar dūri. Savukārt apsūdzētais, izvairoties no sitiena pa seju, un nolūkā pārtraukt uzbrukumu, iesita cietušajam ar dūri pa seju. Cietušais ar roku saķēra vaigu un atkāpās, iekāpa automašīnā un aizbrauca.

Pirmās instances tiesa, atzīstot, ka apsūdzētais nav pārkāpis nepieciešamās aizstāvēšanās robežas, ir ņēmusi vērā cietušajam nodarīto miesas bojājumu smagumu.

Tiesa secinājumu pamatojusi ar krimināltiesību teorijā pausto atziņu, ka saistībā ar nepieciešamās aizstāvēšanās stāvoklī nodarīto kaitējuma apmēru netiek prasīts, lai tas būtu mazāks par novērsto. Pirmkārt, aizstāvoties no uzbrukuma, persona ne vienmēr ir spējīga precīzi novērtēt, kādu kaitējumu var radīt uzbrukums. Otrkārt, mazāka vai līdzvērtīga kaitējuma nodarīšana uzbrucējam ne vienmēr var būt pietiekama uzbrukuma izbeigšanai un apdraudētās intereses aizstāvībai (*Judins A. Krimināatbildības izslēdzamības apstākļi. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 87.lpp*).

Tiesa norādījusi, ka aizstāvība bija samērīga ar uzbrukuma raksturu un bīstamību, apsūdzētais, izvairoties no cietušā mēģinājuma iesist apsūdzētajam pa seju, iesita cietušajam ar dūri pa seju. Tiklīdz cietušais pārtrauca savu agresīvo rīcību, apsūdzētais pārtrauca pretdarbību.

Senāts atzīst, ka pirmās instances tiesa un apelācijas instances tiesa, lemjot par apsūdzētā atrašanos nepieciešamās aizstāvēšanās stāvoklī, izvērtējusi visus Krimināllikuma 29.panta otrajā daļā norādītos apstākļus.

[9] Senāts atzīst par nepamatotu cietušā kasācijas sūdzībā pausto argumentu, ka apelācijas instances tiesa bez tiesiska pamata izskatījusi lietu rakstveida procesā.

Krimināprocesa likuma 15.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā. Tiesības uz taisnīgu tiesu ir krimināprocesa pamatprincips, turklāt tās nostiprinātas Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā kā vienas no būtiskākajām pamattiesībām.

Senāts norāda, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī tiesības klātienē piedalīties tiesas sēdē un tiesības uz mutvārdu procesu. Tiesības uz klātbūtni tiesas sēdē un tiesības uz mutvārdu procesu nav absolūtas. Normatīvajos aktos var būt paredzēti gadījumi, kad krimināllietu var iztiesāt rakstveida procesā. Krimināllietu iztiesāšanai apelācijas kārtībā šādi gadījumi noteikti Krimināprocesa likuma 559.panta ceturtajā daļā, bet ārkārtējās situācijas laikā – arī 2020.gada 3.aprīļa likuma „Par valsts institūciju darbību ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību" (turpmāk – 2020.gada 3.aprīļa likums) 4.panta trešajā daļā.

2020.gada 3.aprīļa likuma 4.panta trešā daļa (likuma redakcijā līdz 2020.gada 8.maijam) noteica, ka krimināllietu apelācijas kārtībā var iztiesāt rakstveida procesā arī Krimināprocesa likumā neminētos gadījumos, ja pret to neiebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar.

No lietas materiāliem izriet, ka apelācijas instances tiesa 2020.gada 7.aprīlī, pamatojoties uz 2020.gada 3.aprīļa likuma 4.panta trešo daļu (likuma redakcijā līdz 2020.gada 8.maijam), nolēmusi lietu iztiesāt rakstveida procesā un atbilstoši Krimināprocesa likuma 559.panta piektās daļas 2.punkta prasībām paziņojusi procesā iesaistītām personām par lietas izskatīšanas laiku un vietu, kā arī izskaidrojusi tiesības iesniegt iebildumus par lietas izskatīšanu rakstveida procesā. Iebildumus par lietas izskatīšanu rakstveida procesā cietušais /pers. A/ nebija iesniedzis. Tāpat cietušais apelācijas sūdzībā nebija izteicis lūgumu noteikt papildu tiesmedicīnisko ekspertīzi, līdz ar to apelācijas instances tiesai šāds lūgums nebija jāvērtē, izlemjot jautājumu par iespēju izskatīt lietu rakstveida procesā.

[10] Senāts atzīst, ka cietušais nav pamatojis, kādā veidā pirmās instances tiesas rīcība, neuzaicinot cietušo teikt repliku par debašu runu saturu, ir novedusi pie nelikumīga nolēmuma.

No lietas materiāliem izriet, ka cietušais /pers. A/ atbilstoši Kriminālprocesa likuma 506.panta otrajai daļai tiesas debatēs izteicās par kaitējuma atlīdzību un apsūdzētajam piemērojamo sodu. Pēc tiesas debatēm tiesības uz repliku izmantoja prokurors un aizstāvis, savukārt cietušais vēlmi teikt repliku izteica novēloti, proti, pēc tiesas debatēm un apsūdzētā pēdējā vārda. Turklāt cietušais kasācijas sūdzībā nav norādījis, kādus apstākļus viņš vēlējās minēt replikā par pārējo dalībnieku tiesas debašu runām, par kurām nav bijusi iespēja izteikties, ņemot vērā to, ka aizstāvis debašu runā neizteicās par kaitējuma atlīdzību un apsūdzētajam nosakāmo sodu.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 585.pantu un 587.panta pirmās daļas 1.punktu, tiesa

nolēma:

Latgales apgabaltiesas 2020.gada 21.aprīļa lēmumu atstāt negrozītu, bet cietušā /pers. A/ kasācijas sūdzību noraidīt.
Lēmums nav pārsūdzams.

A. Uminskis A. Poļakova I. Radzeviča